

raons adduïdes més amunt, donen ferm suport a la procedència pre-llatina, i fins particularment hispànica, si bé tenint en compte que els elements sorotàptics, no sols els cèltics, estan fortament representats en el Migdia de França i a Itàlia (almenys en els Alps, Gàl·lia cisalpina i Toscana). Però l'objecció fonètica fundada en el català i el gascó és de les que difícilment tenen excusa o admeten palliatiu. És clar que podríem al·legar que en aquests dos llenguatges romànics centrals, la forma amb *-nd-* hi va entrar des de fora, per influència d'altres llenguatges romànics, influència coincident: italiana des de l'Est, de la resta d'Occitània pel Nord, castellà-aragonès-mossàrab des de Migdia i de Ponent.

Però no voldria afectar una seguretat que no tinc posant sordina a les reserves, ni esperaria fer callar l'escepticisme dels altres davant el fet que l'ús de *banda* II (no tant el de *bando* o *bàndol*, és cert), justament és en català on ateny el seu òptimum en extensió, arrelament i popularitat. De bon antuvi això ens obliga a descartar inapel·lablement la idea que el femení *banda* en català i gascó sigui un manlleu del castellà o aragonès, tenint en compte que el català medieval ja ens demostra la paraula en tot el seu apogeu, tant o gairebé tant com en la llengua actual.

Contra la suggestió que hi pugui haver hagut influències italianes, occitanes i fins mossàrabs, potser no hem de ser tan rotunds; però en això i tot, ¿com podríem creure de procedència italiana o en general forastera un mot ja datat en el S. XIII i ja llavors en tot el variat espectre de les seves accepcions? 'Bàndol, parcialitat de gent' en Jordi de Sant Jordi, 'costat d'una embarcació' en el *Curial* i en un doc. de 1404, 'costat, part, direcció de qualsevol objecte' en tot un imponent aplec dels escriptors més grans i genuïns de l'Edat Mitjana, Desclot, Muntaner, Ginebreda i Ausiàs Marc (veg. *DAG.*, *DBal.*, *AlcM*). Justament observem que aquesta última accepció es pot mirar quasi com una innovació purament catalana, o almenys incomparablement més descabellada aquí i a Galícia que en cap altre domini romànic, quan és indubtablement així que el gallego-portuguès i el català són les dues llengües romàniques on el substrat sorotàptic és més clarament present que enlloc.

Hi ha, però, potser, una conciliació possible en aquesta greu antinòmia. Per més que excloquem la procedència realment germànica, és indisputable que el mot ve a coincidir amb una arrel germànica enterament homònima, i amb la qual no podem negar que existeixen punts de contacte semàntic ben perceptibles. Ara bé, en el nostre estudi de *BAN*, *bandir*, *bandejar*, *bandera*, i la seva ampla família germànica, hem arribat a la conclusió, que en aquest grup germànic es van superposar una variant gòtico-escandinava *BAND-* i una forma germano-occidental *BANN-*, quasi-sinònimes, probablement de nissaga única, i confoses en romànic, de manera que en la història de quasi totes les llengües romàniques registrem la superposició progressiva del radical *band-* sobre *ban-*; i de tota manera l'aiguabarreig de corrents dels dos radi-

cals s'ha produït pertot, encara que en unes llengües el predomini de *band-* sobre *bann-* hagi estat menys decidit que en d'altres, si bé és només en francès del Nord on trobem *bannière* preponderant sobre *bandière*, etc. —i justament en el problema d'aquest article el francès propi no hi fa cap paper—, però fins en el Nord de França i des dels orígens de la llengua literària veiem com *bandon* (i *abandonner* originaris d'allà) eliminen l'antic *banon*.

Segui el que sigui del francès; tanmateix en català i occità la superposició de *band-* sobre *ban-* és un fet net i destacat: primer (veg. aquell article) s'havia dit *banir* però a penes en queden rastres, almenys en català, després es generalitzaren *bandir*, *bando* (per damunt de *ban*), *bander* desbancà *baner* i el tan recordat *bandejar* regna pacíficament com a forma única. Aquest procés, puix que és comú a les diverses llengües romàniques, es degué encetar des dels temps més remots carolingis i ja abans, i segurament arribà a temps la seva repercussió sobre el mot que ara ens preocupa per aturar i fins tornar reversible la tendència a canviar la forma pre-romana *banda* en un **bana*, en aquesta paraula en realitat autòctona i no pas germànica. Qui sap si també el desig d'evitar l'homonímia amb el parònim *bana* 'banya', propi justament del català i l'occità (amb totes les connotacions rrelliscoses a què la idea de cornudatge i cugucia es prestaven), pogué contribuir a la prompta eliminació de la variant assimilada.

DERIV.: *Band* (que se sol escriure *ban*) 'banda, sector de terreny, de tela', etc., rossell. i de l'extrem NE. en general, com en aquesta cançó popular (segurament dels Ss. XVII-XVIII, i que sembla provinent de les terres gironines i no de la Cat. fr.): «per mi són punyaladas: / aixeca un *ban* de llansol / la veu tota macada» (Milà, *Romlo.*, 307G); sens dubte és molt més vivaç més enllà de l'Albera, on el sento i anoto a cada pas (veg. exs. en *AlcM*). *Bandada* 'zona de país, rodalia' [1359, Cens de Pere III: *bandada de l'Hospital de Prohençana*; N. Oller, en *DBal. Bandada de Banyoles*], i per al sentit de 'colla de gent o animals', veg. a dalt. *Bandeta. Bandí* [1620]. *Bandilla* mall. *Bandola* 'colla petita de gent' [Verdaguer, *DAG.*]. *Desbandar* [1839, Labèrnia i escriptors de fi S. XIX, si bé crec que ja no era recent; en cast. des de 1608, però no registrat encara per Torra, Lacavalleria ni Belvitges], del fr. *débander* [S. XVI], *desbandada* [fi S. XIX].

1 Aquest en realitat no es distingeix substancialment del de 'grup de gent (no lligada per propòsits partidistes o per intents armats)'; amb aquests matisos és veritat que *banda* ha tingut en català un poc menys de desplegament que en altres llengües romàniques, si bé també l'hem tingut des d'antic (doc. per ex. el 1575, en Onofre Pou); però no veig raó sòlida per considerar-lo d'origen castellà (com diu *AlcM*); en tot cas el derivat *bandada* parlant d'animals i persones ha tingut gran desenrotllament entre nosaltres, i no crec que s'hagi de mirar com a castellanisme, per més que en tinguem sinò-